

जाहिरातींचे दर.

हालील पस्यावर चौकशी
करावी.

व्यवस्थापक, अर्थ,

'दुर्गाधिवास', पुणे २.

अर्थ

वर्गणीचे दर.

वार्षिक वर्गणी

रु. ४.

(टपाल हंशिल माफ)

किरकोळ अंकास

एक आणा.

'अर्थ एव प्रधानः' इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।

—कौटिलीय अर्थशास्त्र.

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे.

वर्ष २

पुणे, बुधवार, तारीख २ डिसेंबर, १९३६.

अंक ४८

For All Medicinal Requisites

— TRY —

N. MAHADEV & Co.

DISPENSING CHEMISTS
AND
DRUGGISTS

City Post Office Corner, POONA 2.

डेकन गोल्ड फ्लेक

गो

ल्ड

फ्ले

गिन्हार्डकांच्या आवडीनिवडी-
चा पूर्ण विचार करून अनुभवी
तज्ज्ञांच्या देखरेखीखाली तयार
केलेली ही सिगारेट फार लोक-
प्रिय झाली असल्यास नवल
नाहीं.

Apply for Agencies—

क Deccan Tobacco Works,

Poona 4

Tel. Address—'CIGARETTES' POONA.

वास्तुशास्त्रज्ञ व घरमालक

आमचा इमारतीच्या बांधकामाचा चुना शिफारसपूर्वक
व अगत्याने वापरतात.

“ गिलाव्याचा चुना हा तर आमचे चुन्याचे
धंद्यातील विशेष होय.”

भाऊ गंगाधर साठे,

बिल्डिंग कॉन्ट्रॅक्टर व मळलेल्या चुन्याचे व्यापारी,
५१२ सदाशिव, चिमण्या गणपती चौक, पुणे २

“ दुसरें मूल्यमापन जाहीर झालें ”

स्थापनेपासूनच भागीदारांना ६ टक्के फायदा व विमोदारांस वाढता नफा वांटून
जुन्या व स्थिर झालेल्या कंपन्यांस कठीण असें अपूर्व यश संपादन केलेली.

पहिलीच महाराष्ट्रीय विमा कंपनी—

कॉमनवेलथ विमा कंपनी लि., पुणे.

अध्यक्ष—श्री. न. चिं. केळकर, संचालक, केसरी

हयातीतील विम्यास } दुसऱ्या मूल्यमापनांत वांटलेला { हयातीनंतर विम्यास

३७॥ रु. } दर हजारी त्रैवार्षिक नफा { ४५ रु.

जास्त माहितीकरितां समक्ष भेटा अगर लिहा.

मॅनेजिंग एजन्ट्स.

स्वदेशी

कापड म्हणजे काय !

(१) स्वदेशी व्यवस्था (२) स्वदेशी

सूत (३) स्वदेशी मजुरी.

या तीन गोष्टी लक्षांत ठेवल्यानें
स्वदेशीचिद्वल तुमची फसवणूक होणार
नाहीं.

हातरुमालापासून सर्व प्रकारचे
रेशमी, सुती व गरम कापड व टांचणी-
पासून सर्व प्रकारची स्टेसनरी वगैरे.

स्वदेशी माल मिळण्याचे
खात्रीचा पुण्यातील एकच ठिकाण

स्वदेशी भांडार

लक्ष्मीरोड, पुणे २.

K. K. & Co.

Photographic Dealers

POONA.

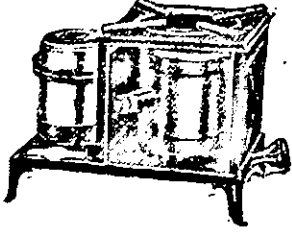
'अर्थ' ग्रन्थमाला

१ बँका आणि त्यांचे व्यवहार

२ हिंदुस्थानची रिझर्व्ह बँक

३ व्यापारी उलाढाली

कॉलेज विद्यार्थ्यांच्या विशिष्ट
गरजा लक्षांत घेऊन हें
मॉडेल बनविलें आहे.

किंमत माफक.

पंप नाही ! पिन नाही !! आवाज नाही !!!

ज्युनियर प्रभाकर
सॉफ्टी स्टोव्ह

माहितीपत्रक मागवा

मेकर्स:-ओगले ग्लास वर्क्स., लि.
ओगलेवाडी, (सं. औंध), जिल्हा सातारा.

पुणे स्टॉकिस्ट्स:-

१ केळकर ब्रदर्स,
बुधवार चौक.

२ म. इ. को. ऑ. एजन्सी,
लक्ष्मीरोड.

विविध माहिती

शांततेच्या स्थितीत लढाऊ खर्च वाढला

महायुद्धानंतर जगांत शांतता प्रस्थापित झाली, पण राष्ट्रांचा लढाऊ खर्च मात्र भयंकर वाढला आहे. जगांतला लढाऊ खर्च गेल्या दहा वर्षांत दीडपट व वीस वर्षांत दुप्पट झाला आहे. महायुद्धापूर्वी ह्या खर्चाचा आकडा १,००० कोटी रुपये होता, तो गेल्या साली २,००० कोटी झाला !

ऑक्सिनियामध्ये कपाशीची लागवड वाढणार

ऑक्सिनिया घेतल्यापासून त्या देशांत कपाशीची लागवड वाढविण्याचे प्रयत्न इटलीने चालविले आहेत. वी पुरविणे, शेतकऱ्यांस धान्याचे स्वरूपांत व रोखीने आगाऊ रकमा देणे, मालाचा उठाव करण्यास सहाय्य करणे, इत्यादि मार्गांनी इटली ऑक्सिनियामध्ये कपाशीची लागवड सुधारण्याचा व वाढविण्याचा यत्न करीत आहे.

ब्रिटिशांची "स्वदेशी" विषयीची निष्ठा

बादशहांच्या राज्यारोहण समारंभाचे संबंधांत निशाणे, पताका इत्यादि प्रकारचा माल परराष्ट्रांतून येईल, त्यावर १०० टक्के जकात घेतली जाईल असे जाहीर करण्यांत आले आहे. स्वस्त परदेशी मालाची स्पर्धा अनिष्ट रीतीने ब्रिटिश मालाशी होऊ नये हा वरील जबर जकातीचा हेतू आहे, असा खुलासाहि प्रसिद्ध झाला आहे.

स्वित्सर्लंड देशांतून होणारी घड्याळांची निर्गत

स्वित्सर्लंड देश हा घड्याळे बनविण्याचे कामी विशेष प्रसिद्ध आहे. त्या देशांतून दरसाल सरासरीने परदेशांत एक कोटी घड्याळांची निर्गत होते.

राष्ट्रसंघाचे गेलेले अधिवेशन

राष्ट्रसंघाच्या नुकत्याच पार पडलेल्या अधिवेशनास ५८ सभासद राष्ट्रांपैकी ५४ राष्ट्रांनी आपले प्रतिनिधी पाठवले होते.

जर्मनीत मॅट्यांची वाढती संख्या

आर्थिक स्वयंसिद्धतेच्या तत्वास अनुसरून स्वदेशी लोकरीची पैदास वाढविण्याची सटपट जर्मन राष्ट्रांने चालविली आहे. जर्मनीतल्या मॅट्यांची संख्या अलीकडे ३४ लक्षांची ५० लक्ष झाली आहे हे या प्रयत्नांस येणाऱ्या यशाचे गमक आहे. तथापि, हा आकडा ६० लक्षांपर्यंत चढला पाहिजे असे तज्ज्ञांचे म्हणणे आहे. मॅटपाळांचा घंदा शिकवण्याची एक शाळा जर्मनीत स्थापन झाली आहे.

फ्रेंच मध्यवर्ती बँकेचा व्याजाचा दर उतरला

सॉन देशाच्या बाहेर जाऊ नये म्हणून बँक ऑफ फ्रान्सला आपला व्याजाचा दर चढवावा लागला होता. हुंडणावळीच्या नवीन धोरणामुळे सोन्याच्या निर्गतीची भीति नाहीशी होऊन व्याजाचा दर २ टक्केपर्यंत आता उतरवण्यांत आला आहे.

संपत्तीचा सदुपयोग

ऑक्सफर्ड युनिव्हर्सिटीत वैद्यकाचे शिक्षण व त्या शास्त्रांतले संशोधन कार्यक्षम रीतीने चालावे म्हणून लॉर्ड न्यूफील्ड ह्यांनी सुमारे १३ कोटी रुपयांची देणगी मार्गे दिली होती. आता तीमध्ये त्यांनी आणखी १ कोटी रुपयांची भर घातली आहे. लॉर्ड न्यूफील्ड ह्यांची एकूण संपत्ति सुमारे २५ कोटी रुपये आहे आणि त्यांनी सार्वजनिक हितासाठी इतरहि देणग्या दिल्या आहेत.

हिंद-ब्रिटन व्यापारी करार

ओटावा कराराच्या ऐवजी ग्रेट ब्रिटन व हिंदुस्थान ह्यांचे मध्ये नवीन व्यापारी करार व्हावयाचा आहे. ब्रिटिश मालास परदेशी मालाच्या मानाने विशेष सवलती मिळण्याची व्यवस्था नवीन करारांत केली जावी असे कॉमन्स सभेत एका सभासदाने सुचवले असता ब्रिटिश कारखानदारांच्या हिताचे योग्य संरक्षण होण्याची दक्षता अवश्य बाळगली जाईल असे उच्च सरकारतर्फे देण्यांत आले.

बीर पेयाचा जर्मनीत खप

बीर जातीची दारू पिण्याविषयी जर्मन जनतेची प्रसिद्धी आहे. जर्मन राष्ट्रांच्या एकूण वार्षिक उत्पन्नांतली ५ टक्के रकम ह्या पेयावर खर्चली जात असे आणि ह्या बाबतीत आता ६ टक्क्यांपर्यंत प्रगति झाली आहे.

रुसो-फ्रेंच हुंडणावळ

रशिया व फ्रान्स ह्यांचे दरम्यानचा हुंडणावळीचा दर १ रशियन रूबल : ३ फ्रेंच फ्रँक होता, तो आता १ : ४३ असा करण्यांत आला आहे.

मुंबई बंदरांतून सोन्याची साप्ताहिक निर्गत

रुपये किंमत

ता. २१ नोव्हेंबर रोजी पुरा झालेला
आठवडा.

४३,३६,०५९

ता. २८ नोव्हेंबर रोजी पुरा झालेला
आठवडा

६९,६३,२८३

ता. २१ सप्टेंबर १९३१ ते २८ नोव्हें-
बर १९३६ अखेर.

२,८८,३७०२,३६४

अनुक्रमणिका

पृष्ठ	पृष्ठ
१ विविध माहिती ... ५७६	७ साखरेच्या उत्पादनांत वाढ ... ५८०
२ मुंबईच्या रोखेबाजाराबाबत चौकशी ... ५७७	८ सुरत जिल्ह्यांतील सहकारी चळवळीची प्रगति ... ५८१
३ डिब्रिडंड का गंगाजळी ... ५७८	९ बँका व त्यांचे सातेदार ... ५८२
४ स्फुट विचार ... ५७८	१० रे म्युक्षियमला देणगी ... ५८२
मुंबईचा कपास बाजार—मुंबई म्युनिसिपल बँकेची योजना नामंजूर—महाराष्ट्र चेंबर ऑफ कॉमर्स, मुंबई—सरकारी हवापाणी सात्त्याची कामगिरी	११ मि. रुसवेल्ड ह्यांचा विजय ... ५८२
५ पुणे शहाराची आर्थिक पहाणी ... ५७९	१२ रुत्रिम तूप ... ५८३
६ जपानची औद्योगिक प्रगति ... ५८०	१३ आंतरराष्ट्रीय व्यापार वाढत आहे ... ५८३
	१४ बन्हाडावरील निजामांचे स्वामित्व ... ५८४
	१५ निवडक बाजारभाव ... ५८५

अर्थ

बुधवार, ता. २ डिसेंबर, १९३६

मुंबईच्या रोखे बाजाराबाबत चौकशी

संपत्तीवरील मालकी सिद्ध करणाऱ्या कागदपत्रांची व रोख्यांची देवघेव आधुनिक काळांत झपाट्याने वाढली आहे. उद्योगधंदे व व्यापार मोठ्या प्रमाणावर होण्यास लागणारा अमर्याद पैसा नियमित जबाबदारीच्या तत्वावर समाइक भांडवलाच्या मंडळ्यांच्या मार्फत उभा करण्याची पद्धति फैलावल्यामुळे ह्या रोख्यांच्या व्यवहारांस विशेष महत्त्व प्राप्त झाले आहे. व्यक्तींनी कंपन्यांचे भाग खरेदी केले असता त्यांस मालकी हक्काचा कागद मिळतो आणि तो विकून त्याची रोकड उभी करण्याची त्यांस सोय असते. सरकारने व निमसरकारी संस्थांनी काढलेल्या कर्जांत ह्याच तऱ्हेने व्यक्तींस आपला पैसा गुंतवतां येऊन त्याची मालकी दर्शविणारे रोखे खरेदतां व विकतां येतात. मंडळ्यांचे भाग व कर्जरोखे ह्यांत गुंतलेल्या पैशावर योग्य वेळी नफा व व्याज मिळून मूळ मुद्दल रोकडीने पुन्हां हातीं येण्याची व्यवस्था झाल्याने उद्योगधंदे व व्यापार वाढण्यास सहाय्य होतें आणि त्याबरोबर जनतेस आपला पैसा क्वायतशीरपणाने घालण्याची संधी प्राप्त होते. भाग व रोखे ह्यांच्या देवघेवीची पद्धति अस्तित्वांत नसेल तर आर्थिक प्रगतीस आवश्यक असलेले भांडवल उद्योगधंद्यांस व व्यापारास मिळण्याची अडचण पडेल आणि लोकांचा पैसाहि अनुत्पादक रीतीने पडून राहील. शिलकी संपत्तीचा विनियोग आर्थिक व्यवसायांच्या अभिवृद्धीसाठी होण्यास रोख्यांच्या व भागांच्या देवघेवीचा व्यवहार सामाजिक हिताच्या दृष्टीने किती उपयुक्त आहे हे ह्यावरून सहज ध्यानांत येईल. जनतेची रहाणी सुधारण्यास संपत्तीचे उत्पादन व विनिमय सुरळीत व्हावयास पाहिजे आणि त्यासाठी भरपूर भांडवलाची आवश्यकता असते. हे भांडवल जनतेच्या बचतीमधूनच मिळतें आणि त्याची देवघेव रोखे व मंडळ्यांचे भाग ह्यांच्या द्वारे होत असते. आर्थिक व्यवहारांत पैसा खेळण्याच्या व्यवस्थेची ह्या प्रकारची साखळी बनते आणि आधुनिक औद्योगिक व्यवस्थेचे तें अत्यंत महत्त्वाचे लक्षण होऊन गेले आहे.

कोणत्याहि मालाची खरेदी-विक्री म्हटली की त्याचा बाजार आणि त्यांतले धंदेवाले ह्यांची घटना ह्या गोष्टी आल्याच. त्याप्रमाणे, रोखे व मंडळ्यांचे भाग ह्यांचा स्वतंत्र बाजार व त्यांत व्यवहार करणारे दलाल ह्यांची उत्क्रांति झालेली आहे. मुंबई, कलकत्ता ह्यांसारख्या मोठ्या शहरां हिंदुस्थानांत रोखे बाजार स्थापन होऊन विशिष्ट नियमास अनुसरून त्यांचे काम चालते. लंडन, न्यूयॉर्क वगैरे रोखे बाजारांच्या धर्तीवर ही व्यवस्था असते, हे सांगावयास नको. रोखे बाजाराचे नियंत्रण त्यांतील दलालांच्या हातीं असणे स्वाभाविक असले तरी त्यांच्या व्यवहारांचा संबंध सामान्य जनतेच्या हिताशी येतो, ह्या कारणाने सरकारास त्यांवर नजर ठेवणे आवश्यक असते. मुंबईच्या रोखे बाजारांत दररोज लक्षावधि रुपयांची उलाढाल होते, तीमध्यें लोकांच्या हितास बाध येईल असे प्रकार न होऊ देण्याची जबाबदारी सरकारावर येते, ह्याचे मुख्य कारण वायद्यांच्या व्यवहारांमुळे उडणारा गोंधळ हे आहे. रोख्यांची देवघेव रोखीने झाल्यास त्यांत फारशी भानगड होण्यास जागा नसते. निरनिराळ्या कलत्या योजून कृत्रिम रीतीने रोख्यांचे व भागांचे भाव चढवणे व उतरवणे हे प्रकार इतर बाजारांप्रमाणे येथेहि होणार. पण खरेदी-विक्रीच्या वायद्यांच्या पद्धतीत जुगारीच्या स्वरूपाच्या व्यवहारांस वाव व उत्तेजन मिळतें आणि त्यामुळे रोख्यांच्या भावांत भलतीच चढघट होऊन सामान्य व्यक्ति व संस्था ह्यांचे नुकसान होण्याची भीति असते. भाव वर-खाली होऊन आपल्या पदरांत फायदा पाहून घेण्याच्या आशेने कित्येक लोक ऐपतीच्या बाहेर वायद्यांचे सवदे करतात आणि ते पुरे करण्याचा प्रसंग आला असता रोखे प्रत्यक्ष देणे किंवा स्वीकारणे त्यांच्या शक्तीबाहेरचे असते. अशा वेळी रोखे बाजाराचे नियंत्रण-मंडळ मध्ये पडून विशिष्ट भावाने करार पुरे केले जावे असा निर्णय देते आणि देण्या-घेण्याचा व्यवहार हातावेगळा करण्याची सवलत जुगारी वृत्तीच्या धंदेवाल्यांस मिळते. अशा तऱ्हेची उदाहरणे अनेक वेळां घडलेली आहेत. नियंत्रण-मंडळ ही तडजोड सद्धेतूनच करित असले तरी आणि ती न केल्यास सर्व बाजारावर आपत्ति कोसळण्याची भीति असली तरी जुगारी वृत्तीस आळा घालण्यांत त्यांस यश येत नाही आणि कृत्रिमपणाने चढवलेल्या किंवा उतरवलेल्या किंमतीमुळे हजारो निरुपद्रवी लोकांचे व संस्थांचे नुकसान होतें तें टळत नाही. मुंबईच्या रोखे बाजाराची सदीष व्यवस्था सुधारावी म्हणून सरकारने मागे ओटले कमिटी नेमली होती. परंतु तिच्या शिफारसीचा आणि व्यवस्था मंडळाने केलेल्या सुधारणांचा फारसा उपयोग झालेला नाही. अधिकृत दलाल, त्यांचे हस्तक व बाजारांत व्यवहार करणारे धंदेवाईक लोक ह्यांचे परस्पर संबंध कसे असावे, बाजारांत ऐपतीबाहेर व्यवहार होणार नाहीत ह्या विषयी खबरदारी कशी घ्यावी, बाजारभाव भरमसाटपणे कमी-जास्त न होऊ देण्यास कोणते उपाय योजावे, दलालांचे कार्यक्षेत्र मर्यादित कसे करावे आणि सामान्य गिन्हाईकांची चांगली सोय कशी करावी हे महत्त्वाचे प्रश्न येथे उद्भवतात. ह्या संबंधांत बाजाराच्या सध्याच्या चालू व्यवस्थेवर विसंबून भागत नाही असे अनुभवावरून दिसून आल्यामुळे मुंबई सरकारने ह्या संबंद प्रकरणाची चौकशी करण्यासाठी नुकतीच एक कमिटी नेमली आहे. लंडनच्या रोखे बाजाराचा अनुभव असलेल्या एका तज्ज्ञाची अध्यक्ष म्हणून नेमणूक करण्यांत आली असून सर सोराबजी पोचखानवाला हे एक सभासद आहेत. जनतेच्या हिताच्या दृष्टीने कमिटीची चौकशी अत्यंत महत्त्वाची आहे. व्यक्ति, संस्था, बँका, विमामंडळ्या, ह्यांस आपला पैसा रोखे बाजारांतील दलालांच्या मार्फत रोख्यांत घालावा व त्यांतून काढावा लागतो. ह्या व्यवहारांत वाजवीपेक्षा अधिक चढ-उतार न होणे आणि रोखे बाजारांतील उलाढालीस जुगारिचे स्वरूप प्राप्त न होणे हे सर्वांच्याच हिताचे आहे. कमिटी काय शिफारसी करते आणि त्या अमलांत येण्याची कोणती व्यवस्था सरकार घडवून आणते हे आतां पहावे.

डिबिहंड का गंगाजळी ?

व्यापारी व औद्योगिक संस्थांच्या चालकांचे पुढे दरवर्षी उभा रहाणारा प्रश्न म्हणजे नफ्यापैकी किती रकम गंगाजळी, घसारा इत्यादि करिता बाजूस काढून ठेवावी व किती डिबिहंड म्हणून भागीदारांमध्ये वांटून टाकावी, हा होय. नफा झाला की वांटून टाकावा, पुढे पुढे पहाता येईल, अशी वृत्ति अदूरदृष्टीची व बेजबाबदारपणाची गणली जाणें हे इष्ट आहे, ह्यांत विचारी लोकांचें एकमत होण्यासारखें आहे. पुढे येणाऱ्या वाइट दिवसांची तरतूद वेळोवेळीं करणें आणि संस्थेस स्थैर्य प्राप्त होऊन तिच्या-संबंधानें जनतेत विश्वास उत्पन्न होईल अशी व्यवस्था करणें हें मंडळ्यांच्या व संस्थांच्या चालकांचें कर्तव्य समजलें पाहिजे व त्यांच्या ह्या धोरणास बहुमताचा पाठिंबा मिळाला पाहिजे. सहकारी बँकांनीं ७३ टक्कांचे वर नफा वाटूं नये असा निर्बंध घालण्यांत आला आहे. त्याचा हेतु हाच आहे. सध्याच्या आर्थिक मंदीच्या अस्थिर परिस्थितीत राष्ट्रीय सरकारें नफ्यापैकी किती भाग गंगाजळीत टाकावा व किती वांटवा ह्याच्या मर्यादा घालीत असून देशहितासाठी तसें करणें त्यांस आवश्यक वाटत आहे हें लक्षांत ठेवण्यासारखें आहे. ह्यासंबंधांतलीं धोरणें परिस्थितीस अनुसरून भिन्नभिन्न आहेत ही गोष्ट मात्र विशेष बोधप्रद आहे. नफ्याचा जो अंश डिबिहंड म्हणून वांटण्यांत येणार नाही, त्यावर अमेरिकेंत एक नवीन कर बसवण्यांत आला आहे, त्याचा हेतु संपत्ति गंगाजळीत थिजून न बसतां लोकांच्या हातांत खेळावी आणि आर्थिक मंदीच्या निवारणास सहाय व्हावें, हा आहे. हा नवा कर ७ ते २७ टक्के पर्यंत आकारण्यांत येतो. चालू वर्षाच्या जुलै ते सप्टेंबर ह्या तीन महिन्यांत गेल्या वर्षातल्या ह्याच मुदतीच्या मानानें कंपन्यांनीं वांटलेले डिबिहंड ३३ टक्के वाढलें असून नव्या कराचा अपेक्षित परिणाम घडून आलेला स्पष्ट दिसत आहे. जर्मनीतला डिबिहंडच्या बाबतीतला कायदा ह्याच्या उलट आहे. ६ टक्के डिबिहंड वांटून राहिल तो नफा विशिष्ट फंडांत टाकलाच पाहिजे अशी जर्मनीत सक्ती आहे. ह्या देशांत भांडवलाचा तुटवडा झाला असून औद्योगिक अभिवृद्धीस लागणारा नवीन पैसा घंयांच्या नफ्यांतूनच उत्पन्न व्हावा ह्याची आवश्यकता तेथे तीव्रतेनें भासत आहे म्हणून जर्मन सरकारास असा निर्बंध घालणें प्राप्त झाले आहे. दुखणें एकच असलें तरी रोग्याच्या विशिष्ट परिस्थितीप्रमाणें भिन्न भिन्न उपाययोजना करणें राष्ट्रीय सरकारांस कसें योग्य वाटतें, याचें हें बोधप्रद उदाहरण आहे. दोन्ही राष्ट्रांस मंदी हाटवावयाची आहे. पण एकांत भांडवलाचा विपुल पुरवठा आहे तर दुसऱ्यांत तें पुरवून वापरावें लागत आहे. आर्थिक प्रश्नांचा निर्णय मार्मिकपणानें करण्याची आवश्यकता ह्या वस्तुस्थितीवरून उत्कृष्ट रीतीनें सिद्ध होत आहे.

लोकसंख्या वाढविण्याचें रशियाचें धोरण

रशियामध्ये दरसाल सरासरीनें ६० लक्ष अर्भकें जन्मास येतात व लोकसंख्येंत ३५ लाखांची भर पडते. रशियाची आजची लोकसंख्या १७३ कोटि असून त्यापैकी ४३ टक्के माणसें १८ वर्षांखालील वयाची आहेत. गेल्या जुलैमध्ये, रशियानें भ्रूणहत्या बेकायदा ठरविली. ह्या योजनेचे मुळाशीं सार्वजनिक आरोग्य सुधारण्याचें धोरण तर आहेच, परंतु त्याबरोबरच लोकसंख्या वाढविण्याचा अंतिम हेतुहि त्यामध्ये आहे.

स्फुट विचार

मुंबईचा कपास बाजार

मुंबईच्या रोखबाजारच्या व्यवस्थेंत सुधारणा होण्याविषयी चाललेल्या प्रयत्नांचें विवेचन आजच्या अग्रलेखांत आम्हीं केले आहे. तेथील कपास बाजारासंबंधानेहि बरेच दिवस तक्रारी ऐकावयास येत असून त्यांतील व्यवहाराबाबत कायद्याचा सरदार भीमभाई नारिक यांचा खर्चा प्रांतिक कायदेमंडळापुढें आला होता. मुंबईत कपाशीचा व्यवहार करणाऱ्या, धंदेवाल्यांच्या विशिष्ट गटांस ह्या होऊं घातलेल्या कायद्यांतलें मुख्य तत्व अमान्य असल्यानें बहुतांशीं त्यांच्या खटपटीमुळे वरील बिल विचारासाठी पुढें आलें नाहीं. ईस्ट इंडिया कॉटन असोसिएशनच्या विद्यमानें मुंबईस कपाशीचा व्यापार मुख्यत्वेकरून चालतो. पण ह्या संस्थेची मत्केदारी व्यापाऱ्यांच्या हितास पोषक नाहीं आणि लहान प्रमाणावर सवदे करूं इच्छिणाऱ्या धंदेवाल्यांकरितां दुसरा बाजार अस्तित्वांत असणें जरूर आहे असें प्रतिपादण्यांत येत आहे. ह्याच्या उलट असा युक्तिवाद करण्यांत येत आहे की, कपाशीच्या व्यापाराची व्यवस्था व नियमन एकाच संस्थेच्या हातीं असल्यावांचून व्यवहार सुरळीत चालणें अशक्य आहे. ईस्ट इंडिया कॉटन असोसिएशनच्या व्यवस्थेविरुद्ध बाँबे मिल ओनर्स असोसिएशन व बाँबे चॅम्बर्स ऑफ कॉमर्स ह्या वजनदार संस्थांनीं आक्षेप घेतले आहेत. प्रचलित व्यवस्थेंत दलाळाचें प्राबल्य असल्यानें उत्पादक व खरेदीदार ह्यांच्या हिताचें संरक्षण नीट होत नाहीं आणि दलाल लोक स्वतःच्या क्षेत्राच्या बाहेर जाऊन आपणच सड्डे करतात असा आरोप करण्यांत आला आहे. ह्या व इतर तक्रारींस ईस्ट इंडिया कॉटन असोसिएशनचे अध्यक्ष, सर पुरुषोत्तमदास ठाकुरदास, ह्यांनीं ठसठशीत उत्तर दिलें असून आपल्या संस्थेवर करण्यांत आलेले आरोप सर्वथा निराधार असल्याचें प्रतिपादलें आहे. तथापि, ह्या महत्त्वाच्या वादाचा निकाल असल्या उत्तर-प्रत्युत्तरांनीं लागण्यासारखा नसल्यानें त्यांत भाग घेणाऱ्या तीन संस्थांच्या प्रतिनिधींनीं एकत्र जमून मनमोकळी चर्चा गेल्या शुक्रवारी करण्याचें ठरविलें ही समाधानाची गोष्ट आहे. कपास पिकवणारा शेतकरी वर्ग, खरेदीदार आणि दलाल ह्यांच्या एकमतानें बाजाराची व्यवस्था चालेल तर तें इष्ट आहे. विशेषतः शेतकऱ्यांच्या मालास चांगला भाव येईल आणि दलाल व गिरणीवाले ह्यांच्या चक्रांत सांपडून त्यांच्या हिताची हेटसांड होणार नाहीं अशी खबरदारी घेतली जाणें अगत्याचें आहे.

मुंबई म्युनिसिपल बँकेची योजना नामंजूर

मुंबई शहराची लोकसंख्या, तिचें व्यापारी व औद्योगिक महत्त्व, इत्यादि गोष्टी लक्षांत घेतां, तिची म्युनिसिपालिटी ही एक श्रीमान, वजनदार व नाणावलेली संस्था असणें स्वाभाविक आहे. तिची कार्यक्षमता व तिच्या सभासदांचा नगराभिमान आणि बाणेदारपणा ह्याबद्दल चोहोकडे लौकिक झालेला आहे. तिचें उत्पन्न सुमारे तीन कोटि रुपये असून पाणी पुरवठा व ड्रेनेज ह्यांसारख्या कामासाठी कोट्यवधि रुपये तिनें खर्चिले आहेत. मुंबई म्युनिसिपालिटीचा सर्वच कारभार मोठ्या प्रमाणावर चालत असल्यानें पैशाचे व्यवहारहि तिला विस्तृत प्रमाणांत करावे लागतात. ह्यावरून कांहीं सभासदांस अशी कल्पना सुचली की, म्युनिसिपालिटीनें स्वतःची एक बँक काढावी आणि तिच्या मार्फत तैसें देण्याघेण्याचे आणि कर्जे काढण्याचे व फेडण्याचे व्यवहार

करावे. ह्याच्या योगाने म्युनिसिपालिटीची स्वतःची पैशाची कामे स्वस्त रीतीने व सोयवार होऊन व मुंबई शहरांत नांव घेण्यासारखी एक नवीन नमुनेदार बँकिंगची संस्था निर्माण होऊन नागरिकांचा प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्ष रीतीने फायदा होईल. मोठे धंदेवाले ज्याप्रमाणे आपल्या मुख्य धंद्याची उपांगे स्वतंत्र रीतीने पण त्यास जोडून चालवतात आणि ह्या रीतीने कच्चा व दुय्यम माल हवा तसा व स्वस्त मिळण्याची तरतूद करतात, त्याचप्रमाणे मुंबई कॉर्पोरेशनने आपली बँक काढून चालवावी हे तत्त्व त्या कल्पनेच्या बुडाशी होतें. परंतु मोठी नामांकित म्युनिसिपालिटी झाली तरी अशा स्थानिक संस्थेने बँकिंगसारख्या नाजूक स्वरूपाच्या धंद्यांत पढावे की काय आणि मुंबई शहरांत रोखे बाजार आणि अनेक प्रसिद्ध बँका असतांना ह्या तिच्या साहसापासून नागरिकांचे हित साधेल किंवा काय हा वादग्रस्त प्रश्न चिंतनीयच होता. म्युनिसिपालिटीने करावयाची सर्व मुख्य कामे झाली, आतां बँक चालवावयाचे तेवढे राहिले, असे कोणीहि म्हणणे शक्य नव्हते. हे आक्षेप व अडचणी शेटवी प्रभावी ठरून गेल्या आठवड्याच्या कॉर्पोरेशनच्या सभेत हे प्रकरण नकारार्थाने निकालांत काढण्यांत आले.

महाराष्ट्र चेंबर ऑफ कॉमर्स, मुंबई

वरील संस्था १९२७ साली स्थापन होऊन तिला आतां ९ वर्षे पूर्ण झाली आहेत. ३० सप्टेंबर १९३६ अखेर संपलेल्या वर्षी चेंबरचे पटावर १८६ सभासद होते; मुंबईमधील ८८ संस्थानांतील २३ व बाहेरील ७५, अशी त्यांची वर्गवारी होती. अहवालाचे वर्षी, महाराष्ट्रातील व्यापारी व कारखानदार ह्यांचे तर्फे वेळोवेळ स्थानिक व मध्यवर्ती सरकाराकडे व स्थानिक स्वराज्य संस्थांकडे गाऱ्हाणी नेऊन चेंबरने महाराष्ट्रीय उद्योगधंद्यांचे हित-संरक्षण करण्याच्या प्रयत्न केला, त्यासंबंधी अहवालामध्ये सविस्तर माहिती देण्यांत आलेली आहे. शेट वालचंद हिराचंद ह्यांनी चेंबरच्या स्थापनेपासून तिच्या कार्यांत जातीने लक्ष घातले आहे व अध्यक्षांचे जागी त्यांचीच निवड होत आली आहे. आपला वार्षिक अहवाल तत्परतेने प्रसिद्ध करून चेंबरने इतर संस्थांस किता घालून दिला आहे, ह्यांत संशय नाही. चेंबरने बजावलेल्या कामगिरीबद्दल तिच्या चालकांचे अभिनंदन करणे जरूर आहे.

सरकारी हवा-पाणी खात्याची कामगिरी

हिंदुस्थानसरकारच्या हवा पाणी खात्याचे काम दिवसानुदिवस वाढत जाणार असून ते अधिकाधिक जबाबदारीचे होणार, असे स्पष्ट दिसत आहे. विमानांच्या वाढत्या वहातुकीबरोबर हवा-पाणी खात्याचे कामांतहि भर पडेल. रात्रीचे वेळी विमाने चालवावयाची, म्हणजे वरच्या हवेतील परिस्थितीची पूर्ण कल्पना वैमानिकांस करून देण्याची अगोदर २४ तास ज्ययत तयारी पाहिजे. हिंदुस्थान, सयाम, मलाया, इंडो-चायना, ह्या मार्गांने विमानांची वहातुक आतां वक्तशीरपणे होऊ लागली आहे. १९३५-३६ साली, वैमानिकांस जरूर ती माहिती देणारे ८,६२४ अंदाज हवा-पाणी खात्याने वेळोवेळ पुरविले. पाऊस व उष्णतामान ह्या संबंधीचे अंदाज हे वेगळेच. हिंदुस्थान, ब्रह्मदेश, पोर्ट-बेअर व सयाम ह्या सर्वांत मिळून सरदहू खात्याच्या ३०० वर वेधशाला आहेत. ह्या खात्याची मध्यवर्ती कचेरी व वेधशाला पुणे येथे आहे व तेथूनच पाऊसपाण्याचे व उष्णतामानाचे रोजचे मामुली आंकडे व अंदाज प्रसिद्ध केले जातात.

पुणे शहराची आर्थिक पाहणी

जाहीर विनंति

[गोखले मंदिराने हाती घेतलेल्या आर्थिक पाहणीच्या कार्यास नागरिकांचे सहकार्य लाभाने, म्हणून पुणे गांतील प्रमुख नागरिकांच्या सहाय्येने प्रसिद्ध करण्यांत आलेले विनंतिपत्रक येथे दिले आहे. सर्वांचे सहानुभूतिपूर्वक सहाय्य मिळाल्याशिवाय कामाची योग्य प्रगति होणार नाही. याकरिता सर्वांनी ह्या कार्यास शक्य ती मदत करणे अगत्याचे आहे.]

शहराची पाहणी करण्याची जरूरी दिवसानुदिवस सर्वत्र वाढत्या प्रमाणांत भासू लागली आहे. कोठल्याहि रोगाचे स्वरूप पूर्णपणे आकलन झाल्याशिवाय त्यावर उपाययोजना करणे अशक्य असते. हीच गोष्ट व्यापार-उद्योगधंद्यांच्या बाबतींत. व्यापार-उद्योगधंदे चांगल्या रीतीने चालावेत व त्यांची भरभराट व्हावी अशी इच्छा असेल तर त्यांची सध्याची परिस्थिती काय आहे, ती तशी असण्याची कारणे काय, तीत कांहीं सुधारणा करता येणे शक्य आहे काय, असल्या गोष्टींचा विचार प्रथम करणे जरूर आहे. ह्या दृष्टीने गोखले संशोधन-मंदिराने पुणे शहरातील व्यापार-धंद्यांची सध्याची परिस्थिती काय आहे हे अजमावण्याचे व जुळवल्यास कांहीं सूचनाहि करण्याचे बिकट पण अत्यंत उपयुक्त असे कार्य हाती घेतले आहे. ह्या आर्थिक पाहणीबरोबरच शहरांतील राहती घरे, आरोग्य, शिक्षणप्रसार, इत्यादींचीहि पाहणी करण्याचा मंदिराचा विचार आहे. नगरसभांनी हाती घ्यावयाच्या शहर-सुधारणेच्या सर्व प्रकारच्या योजनेस असल्या पाहणीचा फार उपयोग होईल हे उघड आहे. आनंदाची गोष्ट ही की, या कामाच्या स्वर्चापेकी बराच मोठा भाग आपण पत्करून या कामाचा पुरस्कार करण्याचे पुणे नगरसभेने व उपनगर सभेने ठरविले आहे.

गोखले राजकारण-अर्थशास्त्र-संशोधन-मंदिराने हाती घेतलेले हे शहराच्या पाहणीचे कार्य जरी बिकट असले तरी ते सुकर करणे जनतेच्या हाती आहे. ह्या कामी जनतेने पूर्णपणे सहकार्य व मदत करणे अतिशय जरूरीचे आहे व ह्या मदतीबरोबरच पाहणीचे यशापयश सर्वस्वी अवलंबून आहे. पाहणी करण्याची मुख्य साधने म्हणजे व्यापारी, कारखानदार इत्यादींचे श्रोतार जाऊन प्रश्न-पत्रिकेवर माहिती टिपून घेणे, निरनिराळ्या व्यापारी-कारखानदारांच्या मंडळ्या व संघ यांजकडून संघटित माहिती घेणे, तसेच निरनिराळ्या पेठांतील व वस्तीतील कांहीं कुटुंबांची नमुन्यादाखल सविस्तर माहिती मिळविणे ही होत. गोखले संशोधन मंदिराला माहिती पुरविल्याने आपले हितास कोणत्याहि प्रकारे धोका पोहोचेल अशी थोडीसुद्धा भीति वाळवण्याचे कारण नाही, असे आम्ही सांगू इच्छितो. त्याचप्रमाणे, हे संशोधन परिणामी पुणे शहराच्या उर्जितावस्थेच्या दृष्टीने अत्यंत उपयोगी ठरेल अशी आम्हांस खात्री वाटते. तेव्हां हे समाजाचे कार्य आहे असे मानून सर्व नागरिकांनी त्यास हातभार लावावा अशी त्यांस आमची विनंति आहे.

अखिल हिंदुस्थानांत पहिल्या प्रतीचे सरकारमान्य

झारापकर टेलरिंग कॉलेज

माहितीपत्रक मागवा] आप्पा बळवंत चौक, पुणे १

जपानची औद्योगिक प्रगति व हिंदुस्थानने घेण्या- सारखा बोध

बंगळूरच्या श्रीराम सिल्क थ्रोइंग फॅक्टरीचे श्री. नारायणराव नाइक, ओगले कांचकारखान्याचे श्री. आत्मारामपंत ओगले आणि मेसर्स रानडे ब्रदर्सचे, श्री. राजाभाऊ रानडे हे तिचे महाराष्ट्रीय अर्लीकडे जपानचा प्रवास आटोपून स्वदेशी परत आले आहेत. त्यांचा सत्कार मराठा चेंबर ऑफ कॉमर्स अँड इंडस्ट्रीजने गेल्या शनिवारी केला आणि जपानमधले आपले अनुभव निवेदन करण्याची त्यांस विनंति केली. तीस मान देऊन तिन्ही पाहुण्यांनी जपानी लोकांनी केलेल्या विलक्षण औद्योगिक प्रगतीचे रहस्य आपापल्या कल्पनेप्रमाणे चेंबरचे सभासद व इतर श्रोते यांचेपुढे मांडले. त्यांच्या भाषणांतले ठळक मुद्दे खाली दिले आहेत.:-

१ जपानमध्ये मोठ्या कारखान्यांइतकेंच महत्त्व घरगुती छोटे-खानी धंद्यांस आहे.

२ बहुतेक सर्व जनता साक्षर असून मुलांमुलींस धंदेशिक्षण देण्याची उत्कृष्ट सोय शाळांतून केलेली आहे.

३ जपान हे उद्योगधंद्यांचे राष्ट्र आहे असे म्हटल्यास त्यांत अतिशयोक्ति होणार नाही. खेडेगांवांत सर्वत्र हरत-हेचे धंदे चाललेले आढळतात.

४ तेथील मजुरीचे दर आणि कुटुंबांचे उत्पन्न फार आहे असे नाही. पण जनता सुखी व आनंदी दिसली.

५ जपानमध्ये हजारों कांचेचे कारखाने आहेत व त्यांमध्ये लहान प्रमाणावर चालणाऱ्या धंद्यांचे प्राबल्य आहे.

६ रेशमाच्या धंद्याची उन्नति जपानने कळसास नेऊन पोचवली आहे.

७ वहातुकीच्या सोयी उत्कृष्ट आहेत; आणि सरकारचे सहाय असल्या अनेक सोयींच्या द्वारेच मुख्यत्वेकरून मिळते. मालाची विक्री करण्यासाठी सरकारच्या देवरेखीखाली व्यवस्था आहे. त्यामुळे अनिष्ट स्पर्धा व खप होण्याची अडचण ही भासत नाहीत.

८ जपानमध्ये धंदेशिक्षण स्वस्त मिळण्याची चांगली व्यवस्था असल्याने हिंदी तरुणांनी तिचा फायदा घेणे फायदेशीर होईल.

९ जपानी लोक अत्यंत उद्योगी व कार्यक्षम आहेत. रेशमाचे धंद्याबाबत संशोधन व सुधारणा त्यांनी सतत चालू ठेवूनच त्या धंद्यांत पाश्चात्य राष्ट्रांस मार्गे सारले आहे.

१० जपानमध्ये कित्येक मोठे कारखाने आहेत परंतु लहान-सहान व घरगुती धंद्यांची संख्या तेथे प्रचंड आहे.

११ लहान प्रमाणावरची यंत्रसामुग्री व कच्चा माल थोड्या भांडवलांत व सोयीने मिळण्याची जपानांत उत्कृष्ट व्यवस्था आहे.

१२ जपानी लोकांची टापटीप, स्वच्छता व आदबीची वागणूक वाखाणण्यासारखी आहे.

१३ आपापसांत भांडणे व मारामाऱ्या करण्याची प्रवृत्ति त्यांचेमध्ये दिसून येत नाही.

१४ जपानांत लहान मुले रडतांना आढळत नाहीत. लोक अत्यंत प्रामाणिक आहेत. बाहेर जातांना घरास कुलूप लावण्याचीही त्यांस आवश्यकता भासत नाही.

१५ शिक्षण, संघटन, कार्यक्षमता, शिस्त इत्यादि गुणांच्या जोरावरच मुख्यतः जपानी राष्ट्रांने आपली प्रगति घडवून आणलेली आहे.

प्रो. काळे ह्यांचे भाषण

पाहुण्यांचे आभार मानतांना प्रो. काळे ह्यांनी त्यांच्या भाषणाचे सार थोडक्यांत सांगितले, ते असे:-

१ जपानने पाश्चात्य राष्ट्रांकडून यांत्रिक विद्या शिकून आपल्या गुरूवर मात केली आहे.

२ जपानी लोकांच्या यशाची किट्टी, त्यांची संघटना, शिस्त व मेहनत करण्याची तयारी ह्यांत आहे.

३ जपानी सरकार देशी उद्योग धंद्यांस सहाय्य करते. ब्रिटिश सरकार इंग्लंडमध्ये हेच धोरण आतां अवलंबित असतां हिंदुस्थानांत मात्र काकू करित आहे.

४ औद्योगिक शिक्षणाबाबत आमचे इकडे अनेक चौकशा झाल्या, फलनिष्पात्ति मात्र नाही. हेहि आम्हांस शिकवावयास हिंदुस्थान सरकारने पूर्वचौकशीसाठी ब्रिटिश तज्ज्ञ बोलाविले आहेत.

५ हिंदी लोकांनी स्वतःच्या पायावर उभे राहून संघटित व पद्धतशीर रीतीने व चिकाटीने आपली औद्योगिक उन्नति करून घेतली पाहिजे.

६ ह्या कार्मी आम्हांस जपानी लोकांपासून अनेक गोष्टी शिकतां येण्यासारख्या आहेत.

७ धंद्यांतली नजर असलेली हिंदी मंडळी परदेशांत गेली असतां त्यांच्या मार्मिक दृष्टीस महत्त्वाच्या आणि अनुकरणीय गोष्टी कशा दिसतात हे आजच्या पाहुण्यांच्या भाषणावरून कळून आले आहे.

८ मराठा चेंबरचा मुख्य उद्देश महाराष्ट्रियांचे आर्थिक संघटन घडवून आणण्यास सहाय्य करणे हा असून जनतेने ह्या संस्थेस सहकार्य करणे अगत्याचे आहे.

साखरेच्या उत्पादनांत वाढ

१९३४-३५ च्या मानाने १९३५-३६ साली हिंदी कारखान्यांतील साखरेचे उत्पादन ५८ टक्कांनी वाढले. प्रत्येक शंभर मण उसापासून वेगवेगळ्या कारखान्यांत किती साखरेचे उत्पादन झाले, ह्यासंबंधीचे आंकडे पाहिले असतां, महाराष्ट्रातील कारखान्यांचा पहिला नंबर लागतो. त्यांतील बहुतेकांचे उत्पादनाचे प्रमाण १०० : १० ह्यापेक्षा जास्त पडले आहे. संयुक्तप्रांत व बिहार आणि ओरिसा ह्यांचा नंबर खाली येतो. अहवालाचे सालांतील साखरेचे उत्पादन व मिळणारा उतारा ही अत्यंत स्पृहणीय समजली पाहिजेत. कारखान्यांतील परस्पर स्पर्धेमुळे मालाची किंमत उतरली असली, तरी त्यामुळे साखरेचा खप वाढून शिलकी माल उठण्यास सहाय्य होईल, अशी अपेक्षा आहे. चालू मोसमामध्ये साखरेच्या उत्पादनांत बरीच भर पडेल; कारण उसाची लागवड वाढली असून कांहीं नवीन कारखाने स्थापन झाले आहेत व कांहीं जुन्या कारखान्यांनी आपली उत्पादनशक्ति वाढवलेली आहे.

व्यापारी-उद्दी लोकांस

-अपूर्व संधि-

पुणे औद्योगिक प्रदर्शन १९३७

सुरत जिल्ह्यांतील सहकारी चळवळीची प्रगति

सुरत जिल्हा सहकारी बँकेचा रौप्य महोत्सव ता. २३ डिसेंबर १९३४ रोजी साजरा झाला, त्यानिमित्ताने सुरत जिल्ह्यांतील सहकारी चळवळीचा सांगोपांग इतिहास ग्रंथ रूपाने प्रसिद्ध करण्याची योजना बँकेचे अध्यक्ष, दिवाण बहादुर चुनिलाल गांधी, ह्यांनी आखली. तिला मूर्त स्वरूप मिळून नियोजित ग्रंथ आतां प्रसिद्ध झाला आहे.

हिंदुस्थानांत सहकारी चळवळीची प्रगति कांहीं विशिष्ट अनुक्रमाने झाली, त्याच अनुक्रमाने प्रस्तुत पुस्तकांत सुरत जिल्ह्यांतील सहकारी संस्थांची प्रगति वर्णिलेली आहे. प्रथम, सहकारी पतपेढ्यांची स्थापना झाली; त्यांस भांडवल पुरविणाऱ्या मध्यवर्ती संस्था पाठोपाठ आल्या; शहरांमध्ये सहकारी चळवळीने नंतर पाऊल टाकले; मालाचा उठाव करण्यास सहकारी संघटनेची मदत घेण्यांत आली व देखरेख, प्रचार व शिक्षण ह्यांची तरतूद करण्यांत आली. जमीन गहाणाच्या बँका नुकत्याच स्थापन झाल्या आहेत. सुरत जिल्ह्यांतील सहकारी चळवळीची प्रगति ह्याच दिशेने झालेली आहे.

सुरत जिल्ह्यामधील पहिल्या सोसायटीची स्थापना २३ मे १९०६ रोजी झाली व १९०९ साली सोसायटीचास भांडवल पुरवणाऱ्या पहिल्या संस्थेची स्थापना झाली. १९१२ सालच्या दुरुस्ती कायद्यामुळे अनेक नवीन सोसायटीच्या स्थापनेस चालना मिळाली. १९३३-३४ अखेर, एकूण १४४ शेतकी सोसायटीचा चालू होत्या, त्यांचे सभासद ५३ हजार होते व खेळते भांडवल १० लाखांवर गेले होते. १९२५ सालापासून चळवळीच्या प्रगतीचे पाऊल मंदावले असून, त्या वर्षी थकबाकीचे प्रमाण ५.१% होते, ते आतां ५०% पेक्षा ज्यास्त झाले आहे. सोसायटीचा अधिकारीच जेथे बाकी बुडवितात, तेथे इतर सभासदांकडून वसुली होणार कशी? सोसायटीचाकडून कर्जे घेतांना, ती फेडण्याची सभासदांसध्ये भावनाच नसली, तर परतफेड करावयाची खटपट कोण करणार? इलाख्यांतील इतर ठिकाणी ह्या बाबतींत येणारा अनुभव सुरत जिल्ह्यासहि आला आहे व मंदी, पडते बाजारभाव, इत्यादि कारणांमुळे परिस्थिति ज्यास्तच विकट झाली आहे.

पुस्तकाच्या दुसऱ्या प्रकरणामध्ये सुरत जिल्हा सहकारी बँकेचा इतिहास विस्ताराने देण्यांत आला आहे. १९०९ साली सुरत जिल्हा सहकारी अर्बन युनियन लि. ह्या नांवाने प्रथम स्थापन झालेल्या संस्थेचे १९१३ साली 'सुरत जिल्हा सहकारी युनियन लि.' मध्ये रूपांतर झाले व १९२५ साली तिला सध्याच्या बँकेचे नांव व स्वरूप प्राप्त झाले. मुंबई इलाख्यांतील मध्यवर्ती जिल्हा बँकांमध्ये सुरत बँकेने महत्त्वाचे स्थान प्राप्त करून घेतले आहे. बँकेने जिल्ह्यांत पांच शाखा उघडल्या असून त्या सर्व चांगल्या चालल्या आहेत. खुद्द सुरत शहरांमध्ये ह्या बँकेने इतर व्यापारी बँकांच्या स्पर्धेस तोंड देऊन संपादन केलेली लोकप्रियता तिच्या चालकांस भूषणावह आहे. (अपूर्ण)

“ बालसान्मित्र ” दिवाळी अंक

मालवण येथे श्री. पा. ना. मिसाल ह्यांच्या संपादकत्वाखाली निघणाऱ्या ह्या पाक्षिकाचा दिवाळी अंक नेहेमीपेक्षा दुप्पट आकारांत निघाला असून त्यांत बालवाचकांचे अनेक लेख, कविता व कोडी प्रसिद्ध झाली आहेत.

पुणे व्यापारी शाळा

मराठीतून आमूलाग्र व्यापारी शिक्षण घेऊन टिळक महाराष्ट्र विद्यापीठाच्या प्राथमिक, दुय्यम व पदवी परीक्षेस बसता येते. तथापि त्या प्रकारचे शिक्षण देणारी संस्था महाराष्ट्रांत नाही हे जाणून श्री. ज्ये. रा. गोरे व श्री. रा. ज्ये. वैद्य, बी. ए., यांच्या सहकार्याने “ पुणे व्यापारी शाळा ” स्थापन झाल्यामुळे एक मोठी गैर-सोय दूर झाली आहे. शाळेचा सहामाही खास वर्ग डिसेंबरमध्ये नुकताच सुरू झाला आहे. तरी गरजूंनी, विशेषतः ह्या आक्टोबरमध्ये बसलेल्या मॅट्रिकच्या विद्यार्थ्यांनी, या सहामाही वर्गाचा फायदा घेणे हितावह आहे.

सरकारी लष्करांतील अनुभवी ड्रायव्हर

हिंदी लष्करांतील सुमारे २,५०० मोटार सारथी शांततेच्या काळांत रिकामे बसवावे लागतात. परंतु वेळ पडल्यास त्यांस कामावर रूजू व्हावे लागते. अशा ड्रायव्हरांस नोकरीवर ठेवण्याची ज्यांची इच्छा असेल, त्यांनी “ ऑफिसर इन चार्ज, रा. इं. आर्मी सर्व्हिस कोअर रेकॉर्ड्स, दागशाई, सिमला हिल्स ” ह्या पत्त्यावर पत्रव्यवहार करावा. हे ड्रायव्हर आपल्या कामांत तरबेज असून शिस्तीखाली वाढलेले आहेत व २५ ते ३० रुपयांवर ते काम करण्यास तयार आहेत, असे हिंदुस्थान सरकारने आपल्या एका पत्रकांत प्रसिद्ध केले आहे.

टिळक महाराष्ट्र विद्यापीठ, पुणे

प्राथमिक, दुय्यम व व्यापारविशारद पदवी परीक्षा

सहामाही वर्ग नुकताच सुरू झाला

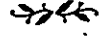
नांवे नोंदवा

मराठी शॉर्टहॅन्ड, टाइपरायटिंग, जमाखर्च, इन्कमटॅक्स, व्यापारी कायदा, वगैरे विषय शिकविले जातात.

७७३ सदाशिव पेठ,
पुष्करणी हौदासमोर,
पुणे शहर.

चौकशी
ज्ये. स. गोरे,
चालक:- पुणे व्यापारी शाळा.

बँका व त्यांचे खातेदार

एका गुंतागुंतीच्या खटल्यांतील निवाडा

मिसेस नेल्सन ह्या नांवाच्या एका बाईचे कमर्शियल बँक ऑफ स्कॉटलंडमध्ये खाते होते व एका कंपनीच्या भागांचे तारणावर त्यांनी बँकेकडून ओव्हरड्राफ्ट घेतला होता. जरूर पडल्यास बँकेने हे भाग विकून टाकण्यास मिसेस नेल्सन ह्यांनी संमति दिलेली होती. बाईच्या मुलाची दुसऱ्या दोन बँकांत खाती होती व त्यांनीही भागांचे तारणावर ह्या दोनही बँकांकडून ओव्हरड्राफ्ट घेतलेले होते. एकदां ह्या दोन बँकांपैकी नॅशनल बँकेकडून ओव्हरड्राफ्ट वाढविणे मुलास भाग पडले व त्याबाबत ज्यास्त तारण देणे जरूर झाले. मिसेस नेल्सन ह्यांनी ह्या नवीन ओव्हरड्राफ्टच्या रकमेबद्दल १० हजार पौंडांपर्यंत हमी घेतली.

काही वर्षांनी मुलाचे दिवाळे वाजून तो मृत्यु पावला आणि त्याच्या आईवर आपली हमी पार पाडण्याचा प्रसंग आला. तिने आपले भाग कमर्शियल बँक ऑफ स्कॉटलंडमध्ये अगोदरच तारण लावून दिलेले होते. तेव्हां आतां कमर्शियल बँकेचे देणे भागवून भागांची जी किंमत राहिल, तेवढीच नॅशनल बँकेस लावून देतां येणे मिसेस नेल्सनला शक्य झाले. घराचे पहिले गहाणखत व दुसरे गहाणखत ज्या प्रकारचे हक्क निर्माण करतात, त्याच प्रकारची परिस्थिति सदरहु भागांच्या बाबतीत निर्माण झाली. मिसेस नेल्सन ह्यांच्या ओव्हरड्राफ्टची रकम भागांच्या किंमतीमधून वसूल करण्याचा कमर्शियल बँकेचा अग्रत्वाचा हक्क होता व मुलाचे कर्ज त्यांतून वसूल करण्याचा नॅशनल बँकेचा व तिसऱ्या बँकेचा नंतरचा व दुय्यम हक्क होता.

भाग विकून रकम वसूल करणे बँकांस जरूर झाले व त्यांनी सर्वांनी मिळून एकाच दलालामार्फत हा व्यवहार करण्याचे ठरविले. ह्या व्यवस्थेने भागांच्या विक्रीबाबत अनिष्ट स्पर्धा टळली व त्यामुळे बँकांचे व त्यांच्या गिऱ्हाईकांचे — मिसेस नेल्सन ह्यांचे — हितसंरक्षण होईल, अशी अपेक्षा होती. १९३४ च्या जानेवारीपर्यंत पुरेसे भाग विकण्यांत येऊन कमर्शियल बँकेचे कर्ज फिटले व नॅशनल बँकेचे देणेहि चुकते झाले. दोनही बँकांस ही परिस्थिति माहीत असतांही उरलेले सर्व भाग विकण्यांत आले व असेर बँकांची सर्व देणी भागवलीं जाऊन ९ हजार पौंड जरूरीपेक्षां ज्यास्त वसूल केले गेले, असे दिसून आले. कमर्शियल बँकेची बाकी फिटल्यानंतर विक्रेता दलाल हा फक्त नॅशनल बँकेचाच दलाल झाला व मिसेस नेल्सन ह्यांच्या हितसंबंधास बाध येणार नाही ह्याबद्दल दक्षता घेण्याची जबाबदारी नॅशनल बँकेवर आली. ९ हजार पौंड किंमतीचे भाग जरूरीपेक्षा जास्त विकल्या कारणाने बाईचे जे नुकसान झाले, त्यास सदरहु बँकच कारणीभूत समजली पाहिजे, असा कोर्टाने निकाल दिला. बँकेकडे तारण म्हणून ठेवलेल्या मालाची अगर रोख्यांची किंमत त्यांची विक्री करून वसूल करतांना, बँकेने योग्य ती काळजी घेतली पाहिजे, असा ह्या निवाड्याचा अर्थ आहे. घरासारखी

मालमत्ता अखंड विकणे जास्त फायद्याचे असले तरी भागांची विक्री गटागटाने करणे सोईचे होणे शक्य आहे. हे सर्वसामान्य तत्त्व बाजूस ठेवले, तरी बँका व त्यांचे खातेदार ह्यांमधील संबंध विशिष्ट प्रकारच्या परस्पर जबाबदारीचे आहेत; खात्याचा व्यवहार होतांना दोघांनांही विशेष काळजी घेणे त्यांचे कर्तव्य असते, इत्यादि मुद्दे वरील निवाड्यास पोषक असेच आहेत.

लॉर्ड रे इंडस्ट्रियल म्यूझियमला जंगलविभागाची देणगी प्रिन्स ऑफ वेल्स म्यूझियम ऑफ वेस्टर्न इंडिया मुंबई, या संस्थेचे संग्रही असलेला जंगलविभाग लॉर्ड रे इंडस्ट्रियल म्यूझियम, पुणे या संस्थेस मिळाला आहे व जंगलविषयक संग्रहाचे बरोबर मुंबई इलाखा सरकारने या इलाख्याच्या जंगलखात्यांतून दरमहा रु. १५/- (रुपये पंधरा) ची निरंतरची देणगी या विभागाचे संवर्धनासाठी ता. १६-१०-३६ पासून दिली आहे. या संग्रहामध्ये मुंबई इलाख्यांत पैदा होणाऱ्या लाकडापासून बरेली येथील संयुक्त प्रांत सरकारच्या कारखान्यांत तयार झालेले दांडे, मुठी, रिळे, बॉबिन्स इत्यादि वस्तु फार चांगल्या आहेत. सुमारे ४० निरनिराळ्या लांकडांच्या फळ्या, राळ, टरपेन्टाइन व कांही फर्निचर, इत्यादि अजिन्नस पुणे येथील संग्रहालयांत नुकतेच आले आहेत. पुणे येथील म्यूझियममध्ये असलेला जंगलविभाग हळुहळु वाढवून त्यास जंगलसंग्रहालयाचे स्वरूप प्राप्त करून घ्यावे असा संग्रहालयाच्या ट्रस्टींचा विचार आहे व त्यास सरकारकडून व जंगलखात्याकडून सतत मदत मिळत आहे. या संग्रहालयास आतांपर्यंत फर्निचरसाठी रु. १,५०० किंमतीचे लांकूड व रु. ५०० किंमतीचे जंगल संपत्तीचे नमुने अशी एकूण रु. २,००० किंमतीची देणगी मुंबई सरकारकडून मिळाली आहे. या विभागास फॉरेस्ट रिसर्च इन्स्टिट्यूट, डेराडून, म्हासूर संस्थान व इतर प्रांतांतील जंगलखात्यांतूनही मदत मिळाली आहे. पुणे येथे पूर्वी चांगल्यापैकी एक जंगलसंग्रहालय होते, त्याचा काळांतराने नाश झाला; परंतु आतां लॉर्ड रे इंडस्ट्रियल म्यूझियम संस्थेच्या विद्यमाने या महत्त्वाच्या संग्रहालयाचे पुनरुज्जीवन होत आहे.

मि. रूझवेल्ट ह्यांचा प्रचंड विजय

मि. फ्रॅंकलिन रूझवेल्ट, हे अमेरिकेचे अध्यक्ष होणार ह्यांत संशय उरलेला नाही. अध्यक्षपदाची मामुली निवडणूक ता. १४ डिसेंबर रोजी होणार आहे. अध्यक्षीच्या निवडणुकांसाठी प्रथम ५३१ मतदारांची निवड करण्यांत येते व प्रत्येक संस्थानातर्फे निवडण्यांत आलेल्या मतदारांच्या मतांवर अध्यक्षीची निवडणूक अवलंबून असते. न्यूयॉर्क संस्थानातर्फे ४७ मतदार पाठविण्यांत येतात, तर कांही लहान संस्थानांच्या वाट्यांस ३ देखील जागा येत नाहीत. मि. रूझवेल्ट ह्यांस वरील ५३१ पैकी ५२३ मते मिळतील. १८२० सालानंतर एवढा प्रचंड विजय दुसऱ्या कोणत्याही अध्यक्षीस मिळाला नव्हता. ४८ पैकी ४६ संस्थाने मि. रूझवेल्ट ह्यांच्या बाजूची आहेत. निवडलेले ५३१ मतदार हे आपल्या पक्षाच्या अध्यक्ष-उपेद्वारास मत देण्यास बांधलेले असल्यामुळे मि. रूझवेल्ट हे अध्यक्ष झाल्यासारखेच आहेत.

महिंद्रकर वटर्स ह्यांचे

गिरगांव, मुंबई

थंडी-

करतां

निर्भेळ लोण्याचें तूप आणि कृत्रिम तूप

(ले:—रा. ब. प्रो. द. ल. सहस्रबुद्धे)

अलीकडे १५-२० वर्षे तूप फार महाग झालें आहे व ४-५ वर्षांपूर्वी अशी स्थिति आली होती की, एक रुपयास अर्धा शेर सुद्धा तूप मिळणें कठीण होतें. ह्या महर्गतेमुळे गरीब आणि मध्यम वर्गीतल्या लोकांना तूप खाणें अशक्यच होऊं लागलें होतें. कोणताहि जिन्नस महाग होऊं लागला की त्यांत सवंग पदार्थांची भेसळ केली जाऊन तो बाजारांत लोकांना फसवून चांगला जिन्नस म्हणून विकला जाणें हा सर्वसाधारण नियमच आहे. तूप महाग झाल्याबरोबर चरबीची भेसळ सुरू झाली. याच सुमाराला तेलापासून तुपासारखा घट्ट पदार्थ करून मोठ्या प्रमाणांत युरोपमधून हिंदुस्थानांत येऊं लागला व हा स्निग्ध पदार्थ कृत्रिम तूप म्हणून किंवा अलीकडे खरें तूप म्हणून सुद्धा विकण्याची सर्वसाधारण पद्धत पडली आहे. ती इतकी वाढली आहे की, प्रत्यक्ष दूध घेऊन त्यांतून तयार केलेल्या लोण्यापासून तूप आपणच केले तर तें खरें तूप आहे अशी खात्री देतां येईल. नाही तर, भेसळीचें किंवा कृत्रिम तूप आहे असें गृहीत धरल्यास बहुतकरून चूक होणार नाही. पूर्वी ज्या ठिकाणाहून लोणी व तूप येत असे त्याच ठिकाणी घट्ट केलेल्या तेलाचे ढबे फार जातात व तेथें तुपांत व लोण्यांत भेसळ करून मगच इतर ठिकाणी ढबे पाठवितात. कांहीं ठिकाणी दुधाची मलई काढून मुंबईस पाठविण्याची पद्धत आहे. तेथें मलई काढण्याच्या यंत्रांत मलईशी कृत्रिम तुपाची चांगली घुसळून भेसळ करतात व त्यामुळे विकत घेणारास लोणी किंवा प्रत्यक्ष मलईतून देखत काढलेलें लोणी मिळालें तेव्हां निर्भेळ तूप खात आहों अशी समजूत होते. कृत्रिम तूप किंवा भेसळीचें तूप याला खऱ्या तुपाचें हुबेहुब स्वरूप देतां येत असल्यानें त्याच्यांतला आणि खरें तूप यांतला फरक सहज कळण्यासारखा नाही. रसायनतज्ज्ञानें परीक्षा करूनच तें ठरवावें लागतें. इतका बेमालूम केलेला पदार्थ असेल तर तुपाची किंमत देऊन तो विकत घेण्यास व खाण्यास काय हरकत आहे, असा सहजच प्रश्न निघतो. त्याबद्दल थोडासा खुलासा करणें जरूर आहे. कृत्रिम तुपांत तुपाचे सर्व गुण नाहीत व असें असतां तुपाची किंमत देऊन आपले पैसे घालविणें रास्त होणार नाही. तूप, चरबी व तेल हे सर्व स्निग्ध पदार्थ आहेत, परंतु तूप पचण्यास सोपें व त्यांत 'विटॅमिन' म्हणजे जीवन पदार्थ आहेत व त्यामुळे तुपाची किंमत इतर स्निग्ध पदार्थांपेक्षां फार मोठी आहे. कृत्रिम तुपांत हे गुण नसल्यानें त्याला तूप समजून खाणें रास्त नाही. यापेक्षां चांगलें ताजें तेल खाण्याचें ठरविल्यास फसवणूक चुकेल व पैशांतहि बचत होईल. तेलांत आम्ल पदार्थ तयार झाल्यास घशावर त्याचा परिणाम होण्याचा संभव आहे; तेवढ्याकरतां ताजें किंवा जमल्यास शुद्ध केलेलें तेल घेऊन तुपाऐवजी तें जितकें घेतां येईल तितकें घेण्याचा प्रघात पाडावा.

(" शेती आणि शेतकरी ", नोव्हेंबर, १९३६.)

आंतरराष्ट्रीय व्यापार वाढत आहे

आंतरराष्ट्रीय व्यापाराचे मार्गांत कृत्रिम अडचणी असतां हि त्याची हळू हळू प्रगति होत आहे. जगांतल्या ३५ प्रमुख राष्ट्रांपैकी २७ राष्ट्रांची निर्गत वाढली असून २६ राष्ट्रांची आयात सुधारली आहे. १९३६ मधील पहिल्या सहामाहींत प्रगतीची गति वाढत्या प्रमाणावर असलेली आढळली. ही वाढ अर्थातच सर्व देशांच्या वाटणीस सारख्या प्रमाणांत आलेली नाही. अमेरिकेच्या बाबतींत निर्गतीपेक्षां आयात मोठी होण्याचा हा पहिलाच प्रसंग आहे. अमेरिकेनें निर्गत केलेल्या मालापेक्षां सुमारे ४३ कोटी रुपयांचा ज्यास्त माल आयात केला. महायुद्धानंतर जर्मनराष्ट्र इतर राष्ट्रांचें देणेकरी बनलें, आणि अमेरिकन राष्ट्र सावकार बनलें. परराष्ट्रांकडून आपलें येणें जमा करीत असतांना सुद्धां आजवर अमेरिकेची निर्गत कायम राहून त्याच्या येणें रकमा वाढत होत्या. ही परिस्थिति दीर्घकाल टिकणें अर्थातच अशक्य होतें आणि घेणेकरी राष्ट्रांची आयात मोठी असण्याची स्वाभाविक परिस्थिति आज नाही उद्यां उपस्थित होणें अपरिहार्यच होतें.

१९३५ च्या पहिल्या सहामाहीच्या मानानें १९३६ च्या पहिल्या सहामाहीसंबंधांतील झालेल्या कांहीं प्रमुख देशांच्या आयातनिर्गतीच्या आंकड्यामधील शतमानानें वाढ (+) अगर घट (-) खालील कोष्टकावरून समजून येईल.

आयात-निर्गतीमधील वाढ कर

देश	निर्गत	देश	आयात
चीन	+ २८	रशिया	+ ३५
दक्षिण आफ्रिका	+ २६	अमेरिका	+ १७
कॅनडा	+ २१	दक्षिण आफ्रिका	+ १६
जर्मनी	+ १४	कॅनडा	+ १३
अमेरिका	+ १२	फ्रान्स	+ १३
हिंदुस्थान	+ १०	ग्रेटब्रिटन	+ १२
जपान	+ ४	जपान	+ ११
ग्रेटब्रिटन	+ १	जर्मनी	- १
फ्रान्स	- ९	हिंदुस्थान	- ८
रशिया	- १३	चीन	- १६

नवीन कंपनी-कायदा ताबडतोब अंमलांत येणार

नवीन कंपनी-कायद्याच्या अंमलबजावणीचा प्रारंभ पुढें ढकलण्यांत यावा ह्या अर्थाची सूचना हिंदुस्थान सरकारास नापसंत होऊन हा कायदा येत्या जानेवारीच्या ११ तारखेपासून लागू केला जाईल, असें अधिकृत रीत्या जाहीर झालें आहे.

एक कोटें

एका मनुष्याजवळ दोन म्हशी होत्या, त्या त्यानें प्रत्येकी १०० रुपयास विकल्या. एका म्हशीचे विक्रीत २५ टक्के नफा झाला, आणि दुसरीच्या व्यवहारांत त्याला २५ टक्के नुकसान आलें तर त्यास एकूण नफा अगर तोटा किती झाला ?

किंमत

ओव्हरकोट खरेदी करा

रु. १२॥

बुधवार चौक, पुणे

वन्हाडावरील निजामांच्या स्वामित्वाची पुनर्घोषणा

हिंदुस्थानचे बादशहा व हैद्राबाद संस्थानचे निजाम ह्यांचे दरम्यान वन्हाड प्रांतासंबंधी झालेला नवीन करार नुकताच प्रसिद्ध झाला आहे. ह्या करारान्वये, बादशहानीं निजाम सरकारच्या वन्हाडावरील स्वामित्वाचा पुनरुच्चार केलेला असून नवीन हिंदी संयुक्त घटनेमध्ये वन्हाड प्रांत दाखल होण्यास निजामांनीं संमति दिलेली आहे. ह्यापुढे मध्यप्रांत व वन्हाडच्या गव्हर्नरची नेमणूक निजामांशी विचारविनिमय होऊन करण्यांत येईल. यूनियन जेकच्या जोडीने निजामांचे निशाण फडकविण्यांत येईल व वन्हाडच्या नागरिकांस पदव्या बहाल करण्याचा निजामांस अधिकार प्राप्त होईल. वन्हाडबद्दल निजाम सरकारास सालिना २५ लक्ष रुपये अबाधित मिळत रहावयाचे आहेत. निजामांच्या युवराजांस 'प्रिन्स ऑफ बेरार' ही पदवी मिळणार असून स्वतः निजाम हे 'हैद्राबादचे व वन्हाडचे निजाम' होतील. अशा रीतीने निजामांच्या अधिकारामध्ये बाह्यतः तरी बरीच वाढ झालेली आढळून येईल. वरील करारावर बादशहांतर्फे व्हाइसरॉय लॉर्ड लिनलिथगो ह्यांची सही असून निजामांची स्वतःची सही आहे.

वन्हाड प्रांत परत मिळविण्याची निजामांनीं १९२४ सालीं केलेली खटपट व तिचा झालेला शेवट ह्याची सर्वास माहिती आहेच. १९३६ च्या ह्या नव्या कराराने वन्हाड प्रांत फेडरेशनमध्ये दाखल होत असून, निजामांच्या वन्हाडावरील सार्वभौमत्वाच्या प्रोषणेपलीकडे ब्रिटिश सरकारने निजामांस विशेष फलदायी हक्क दिलेले नाहीत. तथापि, वन्हाड प्रांताचा ब्रिटिश मुलखांत सर्वस्वी अंतर्भाव झाल्याचे बाह्य स्वरूप उत्पन्न झाले होते आणि निजामांच्या त्यावरील स्वामित्वाची आठवण बुजत होती, त्या परिस्थितीत आतां स्पष्ट पालट झाला आहे. निजामांच्या स्वामित्वाचा ठसा वन्हाडवर नवीन योजनेमुळे उजून दिसणार आहे. १८५३ सालीं निजामांनीं वन्हाड प्रांत इंग्रजांचे स्वार्धान केला व त्याचे उत्पन्नांतून हैद्राबाद येथे जगप्रत तयार ठेवलेल्या इंग्रज फौजेच्या खर्चाची तरतूद केली. खर्च भागून उरलेली बाकी निजामांस मिळावी अशी ह्या करारांत अट नमूद होती. ब्रिटिश सरकार व निजाम ह्यांचेमध्ये ह्या तहाच्या करारासंबंधी कित्येक वर्षे तीव्र मतभेद होते, ते १९०२ सालीं लॉर्ड कर्झन ह्यांच्या अंमदानांत एका नव्या कराराने मिटविण्यांत आले व निजामांस दरसाल २५ लक्ष रुपये खंडणी देण्याचे ब्रिटिश सरकारने कबूल केले. ही खंडणी निजामांस अव्याहत मिळावयाची असून नुकत्याच झालेल्या कराराने तिला व निजामांच्या वन्हाडावरील सार्वभौमत्वाला बादशहानीं मान्यता दिली आहे. वन्हाड प्रांताचा फेडरेशनमध्ये प्रवेश शक्य झाला ह्याचे कारण निजामांच्या संमतीवर ही गोष्ट अवलंबून होती आणि ती संमति ब्रिटिश सरकारांनीं विशिष्ट अटी मान्य केल्यामुळे मिळू शकली.

दि कमर्शियल बँक लि., कोल्हापूर

ह्या बँकेची स्टॅट्यूटरी सभा ता. २२-११-३६ रोजी भरली होती. भागाबद्दल बँकेकडे एकूण ३,५१० रु. जमा झालेले असून प्राथमिक खर्च ५३३ रु. १० आ. ३ पै झालेला आहे. ठेवींची रकम १२३ हजार रुपये असून ९३ हजार रुपयांचीं कर्जे देण्यांत आलेली आहेत. प्रो. एस. जी. दाभोळकर, बी. ए. एल. एल. बी., हे बँकेचे चेअरमन व साळोसे आणि कंपनी मॅनेजिंग एजंट्स आहेत.

धी सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया लि०

कडून

हिंदुस्थानांतील प्रजेच्या हितासाठीं अनेक नाविन्यपूर्ण उत्कृष्ट योजना.

होम सेव्हिंग खाते

सोने विक्री खाते

५ तोळे व १० तोळे लगडी

चालू खाते

सेफ डिपॉझिट व्हॉल्ट खाते

विमा खाते

त्रैवार्षिक कॅश सर्टिफिकेट खाते

एक्झिच्यूटर आणि ट्रस्टी खाते

सविस्तर माहितीकरितां पत्रव्यवहार कराः—

स्वदेशप्रेमी लोकांनीं स्वदेशी संस्थेला उत्तेजन देणे हे त्यांचे कर्तव्य आहे. जनतेची सेवा करणे हेच आमचे ध्येय आहे. वरील स्वदेशी संस्थेकडून मिळणाऱ्या फायद्याचा अनुभव प्रत्येकाने घ्यावा.

सो. न. पोचखानवाला,

मॅनेजिंग डायरेक्टर.

दि डॉन ऑफ इंडिया

लाइफ इन्शुरन्स कंपनी लि., पुणे.

पुणे व सोलापूर येथे

विलिंग इन्व्हेस्टमेंट आणि बँकिंग डिपार्टमेंटची कंपनीचे बँकर्सनीं पसंत केलेली

ता. १ आक्टो - बरपासून सुरू] नवीन योजना [ता. १ आक्टो - बरपासून सुरू

मुदतीच्या ठेवीवर मासिक व्याज देण्याची

फायदेशीर अपूर्व सोय.

बँकेच्या उतरत्या व्याजाच्या काळांत लोकांस आपले कौटुंबिक निर्वाहास साधन अगर मदत म्हणून ठेवीवर मासिक, नियमित व किरायातशीर व्याज देण्याची व्यवस्था तारीख १ आक्टोबर १९३६ पासून अमलांत आणली आहे.

गरजूनीं जास्त माहिती मागवावी अगर समक्ष भेटावे.

पुणे, ता. २२-९-३६

जनरल मॅनेजर.

The House for Quality goods at most reasonable prices.

K. M. BELSARE & Co.,
PLAIN & DECORATIVE FURNITURE

FOR

Home, School, College, Office etc. in

WOOD & IRON

Sadashiv, POONA 2

निवडक बाजारभाव

सरकारी कर्जरोखे

बँक रेट (२८ नोव्हेंबर १९३५ पासून)	३%
५% करमाफ लोन (१९४५-५५) ...	१२१-८
५% (१९३९-४४) लोन ...	१०९-०
४३% लांब मुदत (१९५५-६०) ...	१२०-८
४% १९६०-७० ...	११५-७
४% १९४३ ...	१११-१४
३३% विनमुदत ...	१००-२३
३३% १९४७-५० ...	१०७-१०
२३% १९४८-५२ ...	१०१-३

निमसरकारी रोखे

४% पोर्ट ट्रस्ट (विगर गॅरंटी व लांब मुदत)	११२-८
४% मुंबई म्युनिसिपल (लांब मुदत) ...	११२-४
४% मुंबई सिटी इंप्रूव्हमेंट ट्रस्ट बॉण्ड (७०वर्षे मुदत)	११२-४
४% म्हैसूर कर्ज (१९५३-६३) ...	११३-८
५% म्हैसूर (१९५५) ...	१२६-१०

मंडळ्यांचे भाग

बँका

बँक ऑफ इंडिया (भाग १०० चा, पैकी ५० रु. भरले व १०% डिविडेंड)	१३४-४
बँक ऑफ बडोदा (१०० पैकी ५० रु. भरले व १०% डिविडेंड)	११६-८
सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया (५० पैकी २५ रु. भरले व ६% डिवि.)	३५-१२
इंपीरिअल बँक (५०० रु., १२% डिवि.)	१५७२-८
रिझर्व्ह बँक (१०० रु.)	१३८-१२

रेल्वेज

दौंड-बारामती (१०० रु. चा भाग, डिवि. ४३%)	१०४-८
प्याचोरा-जामनेर (१०० रु. चा भाग, डिवि. ४३%)	९८-०
अहमदाबाद-प्रांतज (५०० रु. चा भाग, डिवि. १०)	९१२-८

वीज

बाँचे ट्रॅम्वे (ऑर्डि. भाग ५० रु. डिवि. १३%)	१५५-१०
कराची (१०० रु. चा भाग, डिवि. ९%)	२६७-८
पुणे इलेक्ट्रिक (१०० रु. चा भाग, डिवि. ९%)	२६५-०
टाटा पॉवर (१,००० रु. ऑर्डि. डिवि. ६३%)	१६२२-८
टाटा पॉवर (१,००० रु. प्रेफरन्स, डिवि. ७३%)	१६१५-०

इतर

टाटा आयर्न (१५० रु. प. प्रेफरन्स डिवि. ६%)	२०१-४
टाटा आयर्न (१०० रु. डु. प्रेफरन्स, २२ रु. ८ आ.)	१७९-४
टाटा आयर्न (७५ रु. ऑर्डि.)	२१४-४
टाटा आयर्न (३० रु. डिफर्ड)	८३१-४

पाहिजेत. नर्सिंगच्या ३॥ वर्षांच्या कोर्सकरिता जागा भरण्याच्या आहेत. वय १८ ते ३५ पर्यंत असावे व मराठी ५ वर्षपर्यंत व इंग्रजी ५ वर्षपर्यंत शिक्षण पूर्ण झाल्याचा दाखला असावा. गरजूनी सालील पर्यावर अर्ज करावेत.

जॉ. ऑ. सेक्रेटरी,

पुणे सेवासदन नर्सिंग अँड मेडिकल एज्युकेशन कमिटी, नर्सिंग कॉलेज, पुणे नं. २.

NOTICE TO CONTRACTORS

Sealed percentage tender in form B-1 for the work of improvements to Bridge No. 63 in mile 13/5 of the Dharwar-Goa Road estimated to cost Rs. 11,399/- will be received by the undersigned on 14-12-1936 up to 2 P. M. Other particulars regarding the contract &c., can be had at the undersigned's office on any working day.

2. The acceptance of the tender rests with the undersigned and no reason will be given for the acceptance or rejection of any tender.

Ex. Engineer's Office, } P. K. SHINDE
Dharwar. } Executive Engineer,
21st November, 1936 } Dharwar Division.

S. B. JOSHI & Co.

ENGINEERS & CONTRACTORS

41 A, Bruce Street, | 716 Sadashiv Peth,
Bombay | Poona City.

वेस्टर्न इंडिया

लाइफ इन्शुरन्स कंपनी लि.

स्थापना स. १९१३. मुख्य कचेरी-सातारा.

संपूर्ण स्वदेशी, अत्यंत सुदृढ, माफक हप्त्याची पहिली व पहिल्या प्रतीची महाराष्ट्रीय विमासंस्था.

बोनस { हयातीतील रु. ६०
त्रैवार्षिक { हयातीनंतरचे रु. ७५
दरहजारी

१९३५ मधील नवे काम ५१,३०,०४२ रु.

एकूण चालू काम २,७०,००,००० रु. अधिक

एकूण जिंदगी ७१,७१,०९३ रु.

लाइफ फंड ६०,४२,८७३ रु.

एजन्सी व इतर माहितीसाठी पत्रव्यवहार करा.

दि प्रेसिडेन्सी इंडस्ट्रियल बँक, लिमिटेड

[१९१३ च्या इंडियन कंपनी अक्ट ७ प्रमाणे स्थापन झालेली.]

अधिकृत भांडवल : : रु. १०,००,०००

प्रत्येकीं रु. १०० प्रमाणे १०,००० शेअर्समध्ये विभागलेले

तूर्त विक्रीकरिता काढलेले भांडवल : रु. ५,००,०००

प्रत्येकीं रु. १०० प्रमाणे ५,००० शेअर्स.

अर्जासोबत प्रत्येक शेअरला ... रु. १५ : अर्जमंजुरीनंतर रु. १० प्रमाणे.

बार्काच्या रकमेची तूर्त मागणी केली जाणार नाही व ती रकम " अनकॉल्ड रिझर्व्ह " म्हणून राहिल.

संचालक मंडळ

श्री. रामचंद्र नरहर अभ्यंकर, बी. ए., एलएल. बी.,
मॅनेजिंग एजंट, कॉमनवेलथ विमा कंपनी, लि., पुणे.	}	चेअरमन.
श्री. ग. रा. साठे, मालक, साठे बंधु, विस्किट कारखानदार, पुणे.		
श्री. श्री. र. राजगुरु, राजगुरु प्रेसचे मालक, कॉमनवेलथ विमा कंपनीचे डायरेक्टर, पुणे.	}	मॅनेजिंग
डायरेक्टर.
श्री. श्री. म. जोशी, छापसान्यांस लागणाऱ्या यंत्रांचे व्यापारी व मशीनरी इम्पोर्टर.		
श्री. दा. ग. बापट, डायरेक्टर, पूना मर्चंट्स को-ऑप० बँक, व हिंद बेनिफिट सोसायटी लि., पुणे.		
श्री. चिं. ज्यं. चितळे, डायरेक्टर, पूना मर्चंट्स को-ऑपरेटिव्ह बँक, पुणे.		
श्री. नि. ना. क्षीरसागर, सराफ, डायरेक्टर व माजी चेअरमन, पूना मर्चंट्स को-ऑ. बँक पुणे.		

रजिस्टर्ड ऑफिस:—

१० बुधवार, विश्रामबाग रोड, पुणे शहर.

ऑडिटर्स:—

बी. सी. अभ्यंकर अँड को. रजिस्टर्ड अकॉंटंट्स, (मुंबई).

बँकर्स:—

पूना सेंट्रल को. ऑ. बँक लि., पुणे.

सॉलिसिटर:—

मेसर्स दिवेकर अँड को.

स्थापनेचे हेतु—ही बँक मेमोरॅण्डम ऑफ असोसिएशनमधील उद्देशाप्रमाणे बँकिंगचा व्यवहार करणार आहे.

व्यापार व उद्योगधंद्यांना भांडवलाची जरूर नेहमी लागते, म्हणून ज्या देशांत व्यापार व उद्योगधंदे नेहमी भरभराटीत दिसतात त्या देशांत भांडवल पुरवणाऱ्या संस्थांचे जाळेच असते, किंवा जेथे भांडवल पुरवणाऱ्या संस्था अनेक निघून आगेलें भांडवल धंद्यांना पुरविताना, तेथील धंदे भरभराटीस येतात, असा उद्योग, धंदे आणि बँका यांचा अन्योन्यसंबंध आहे.

व्यापार व उद्योगधंदे यापैकी उद्योगधंद्यांना पैसा लांब मुदतीने व मुबलक लागतो. यार्चे कारण व्यापारातील भांडवल विक्रीरूपाने मोकळे होत असते, व उद्योगधंद्यांतील भांडवलाचा मोठा भाग जागा, इमारती व माल तयार करण्याची उपकरणे इत्यादि न मोकळे होणाऱ्या सद्गंत गुंतविला जातो. या कारणामुळे स्वतंत्र देशांमध्ये उद्योगधंद्यांना भांडवल पुरविणाऱ्या संस्था मुख्यत्वेकरून राज्यसंस्थेचे प्रेरणेने व मदतीने चालविल्या जातात. राज्यसंस्थेने चालविलेले असले प्रयत्न आपलेकडे फारसे—किंवा दुना थोडेसुद्धा नाहीत. आपल्या महाराष्ट्रांत व्यापारीप्रवृत्तीचे भांडवलवाले फारसे नाहीत व वर लिहिल्याप्रमाणे राज्यसंस्थेचे औदासीन्य यामुळे इतर प्रांतांपेक्षा व्यापार-उद्योगधंद्यांत महाराष्ट्र मागासलेला आहे. अलीकडे अलीकडे मात्र ही परिस्थिति हळूहळू बदलण्याची चिन्हे दिसू लागली आहेत. यार्चे गमक म्हणजेच व्यापार व उद्योगधंद्यांना भांडवल पुरविण्याचे उद्देशाने साजगी व सामुदायिक भांडवलाच्या संस्था—बँका निघू लागल्या आहेत.

अशा अनेक संस्थांना महाराष्ट्रांत वाव आहे इतकेंच नव्हे तर त्यांची अत्यंत जरूरी आहे. उद्योगधंद्यांना वेळीच पुरेसे भांडवल मिळाल्यास त्यांची वाढ सकस व निरोगी होते. मात्र असे भांडवल गुंतवितेवेळी चौकसपणे व दक्षतेने व्यवहार केले पाहिजेत. याच विचारसरणीने अत्यंत अल्पसा प्रयत्न म्हणून प्रेसिडेन्सी इंडस्ट्रियल बँक लि. स्थापन होत आहे.

प्रेसिडेन्सीच्या प्रति व शेअरच्या अर्जाचे नमुने बँकेच्या रजिस्टर्ड ऑफिसांत अगर कंपनीच्या बँकसंकडून मिळतील.

[वि. सू.:—डिपॉझिटर्सचीहि बँकेचे व्यवहारावर संचालक मंडळावर देवरेस रहावी या हेतूने डिपॉझिटरमधून एक डायरेक्टर को-आप्ट केला जाईल अशी व्यवस्था आर्टिकल्समध्ये केली आहे.]